

Bachelorprojekt 2023

UC Syd Haderslev

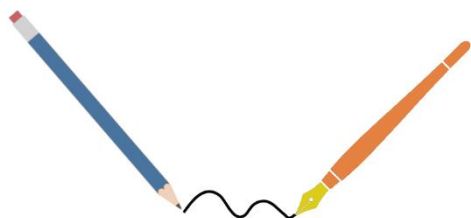
ELEVERNES OPLEVELSE AF HÅNSKRIVNING

*"HVORDAN ANSKUER ELEVER PÅ
MELLEMTRINNET HÅNSKRIVNING I OG
UDENFOR SKOLEN, OG HVILKE
DIDAKTISKE PRINCIPPER FOR
HÅNSKRIVNING KAN MAN SOM
DANSKLÆRER INDTÆNKE, SÅLEDES DET
BLIVER FUNKTIONELT?"*

Vejleder: Rikke Christoffersen Denning

Udarbejdet af: Rikke Naja Schäfer

Antal anslag: ca. 64.716

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	3
1.1 Problemformulering	4
1.2 Læsevejledning	4
2. State of the art	4
3. Metodisk og empirisk afsæt	6
3.1 Videnskabsteoretisk grundlag	6
3.1.1 Hermeneutik.....	6
3.2 Undersøgellesdesign	6
3.2.1 Semistruktureret interviewundersøgelse.....	7
3.2.2 Transskribering	7
3.2.3 Dokumentanalyse	8
3.3 Empiri	8
3.3.1 Validitet og reliabilitet	9
4. Teori	10
4.1 Hjerneforskning	10
4.2 (Hånd-) Skrivning	10
4.3 Skrivning i det 21. århundrede	12
4.4 Didaktiske principper og skrivedidaktik.....	13
4.5 Funktionel skriveundervisning og literacy	14
5. Analyse	15
5.1 Håndskrift i brug	15
5.2 Det didaktiske formål	16
5.3 Den tekniske side.....	19
5.4 Den praktiske side	20
5.5 Den personlige side	21
6. Diskussion og perspektivering	23
6.1 Validitet og reliabilitet	23
6.2 Resultater og Fælles Mål	23
6.3 Funktionel håndskrivning – model	25
6.3.1 Funktionel håndskrivning – elevhenvendt model og konkrete handlingsforslag	27
7. Konklusion	28
8. Referencer	30
9. Bilag	32
9.1 Interviewundersøgelse	32
Interview 1.....	32

Interview 2.....	33
Interview 3.....	34
Interview 4.....	34
Interview 5.....	35
Interview 6.....	35
Interview 7.....	36
9.2 Håndskriftsdagbog.....	37
Nr. 1	37
Nr. 2	38
Nr. 3	38
Nr. 4	39
Nr. 5	39
Nr. 6	40
Nr. 7	40
9.3 Funktionel håndskrivning – model	41
9.3.1 Funktionel håndskrivning – elevmodel	42
9.3.2 Funktionel håndskrivning – model med konkrete overvejelser	43

1. Indledning

”Vi lever i et skriftbåret samfund. Læsning og skrivning er nøglen til at agere i det civile liv, i hverdagslivet og til succes på arbejdsmarkedet.” (Brok, Bjerregaard, & Korsgaard, 2015, s. 13).

Citatet ovenfor tydeliggør betydningen af skrivning i vores samfund. Det er måden at kommunikere på og en stor del af alles hverdag. Vi lever dog i en tid, hvor skrivningen på papir og med blyant rykker længere og længere i baggrunden. De digitale medier er blevet en vigtig og udbredt del af vores liv, hvilket er grunden til, at bl.a. flere skoler har fokus på at skrive på computeren: ”Undervisningen i folkeskolen bliver stadig mere digital, og en klassisk disciplin som håndskrift bliver ikke prioriteret i lige så høj grad som tidligere.” (Larsen, 2020). Den overordnede skriftlige fremstilling er dog højt prioriteret i danskundervisningen og Fælles Mål. Dette rummer både håndskrivningen samt computerskrivningen. I denne henseende er der dog flere forskere bl.a. i Norge, der beskæftiger sig med fordelene ved at skrive i hånden og de vidtrækkende betydninger for elever: ”Flere studier viser at både barn og voksne lærer mer og husker bedre ved bruk av håndskrift. Nå har enda en studie bekræftet det samme: For best læring og hukommelse bør du velge håndskrift fremfor tastatur.” (Midling, 2020). Det synes indlysende at bibeholde fokuset på håndskrivningen, frem for at rykke opmærksomheden længere og længere ud mod tastaturskrivningen. Håndskriften rummer flere forskellige kategorier, hvilke belyses i denne opgave, og aktiverer hjernen på en anderledes måde end tastaturet. Selvom digitaliseringen er i gang og tastaturet ligeledes er en nødvendig del af literacykompetencen i hverdagen, må håndskrift ikke undervurderes og tilsidesættes: ”Håndskrivning er langt fra død i det 21. århundrede. Sammenfattende er det at lære at skrive i hånden en sikker vej frem mod, at bogstaver og ord kan formes læseligt og ubesværet, altså automatiseret skrivefærdighed.” (Rønberg, 2016).

Når skrivning er en så stor del af målene for eleverne i folkeskolen og der er en del skrivedidaktik, der har fokus på, hvordan skrivningen bliver meningsfuld i forbindelse med selve produktet, vil der være essentielt at undersøge, hvordan man kan gøre selve håndskriften mere funktionel. Dette projekt beskæftiger sig netop med håndskrivningen og især, hvordan eleverne oplever dette. På baggrund af det vil der være fokus på, hvilke didaktiske kriterier, der kan udledes af elevperspektiver, således lærere støtter eleverne i deres håndskrift og den dertilhørende skriveundervisning.

1.1 Problemformulering

På baggrund af ovenstående har jeg formuleret følgende problemformulering, som danner afsættet for bachelorprojektet:

”Hvordan anskuer elever på mellemtrinnet håndskrivning i og udenfor skolen, og hvilke didaktiske principper for håndskrivning kan man som dansklærer indtænke, således det bliver funktionelt?”

1.2 Læsevejledning

Opgaven starter med at præsentere State of the art, for at danne en overordnet ramme over relevante undersøgelser i forbindelse med ovennævnte problemformulering og emnet håndskrivning. Herefter uddybes det metodiske og empiriske afsæt, hvilket danner udgangspunktet for min undersøgelse. Den efterfølgende teoridel indeholder forskellige elementer, hvilke hhv. beskriver håndskrivning, forskning, didaktiske principper og funktionel skriveundervisning. Dette er omdrejningspunktet for min analyse, som følger som det næste. Herefter følger diskussionen og perspektiveringen, hvor der er fokus på at diskutere validiteten og reliabiliteten i undersøgelsen. Derudover diskuteres Fælles Mål for dansk ift. håndskrivning samt præsenteres en model¹, som jeg har udviklet på baggrund af teorien, forskningen og analysen. Denne kan danne et afsæt for lærers overvejelser i forbindelse med skriveundervisningen med eksplicit fokus på håndskrivning. Afslutningsvis konkluderes på problemformuleringen.

2. State of the art

Helt overordnet findes kun få undersøgelser og teorier i forbindelse med elevernes oplevelse af håndskrivning og hvordan dette kan danne afsæt for didaktiske principper. Denne professionsfaglige problemstilling har dog været særlig interessant, da der er norsk forskning, der beskæftiger sig med fordelene ved at skrive i hånden. Iris Hansson Myran, som er professor på skrivecenteret i Norge, har skrevet en ph.d.-afhandling omhandlende ” [...] lavt presterende

¹ Se bilag: Funktionel håndskrivning – model

skrivere på 10. trinn og deres forhold til skrivning" (Myran I. H., 2013). Hendes fokus lå på at fremhæve elevernes oplevelse af at skrive, fordi det på det tidspunkt i Norge viste sig, at der var udfordringer i forbindelse med skrivefærdigheden og elever, der skulle på gymnasiet. Hun fremhæver særligt tre elevperspektiver: at det er kedeligt at skrive i hånden, at det at skrive korrekt er en vigtig og udfordrende del af skrivningen samt at det er vigtigt og vanskeligt at skrive pænt, så andre kan læse det. Ud fra disse overordnede observationer arbejder Myran med tre kategorier, hvilke har fokus på at fremme motivation og at gøre skrivningen mere funktionel. Disse handler om motivation og mestring, funktionel skriveoplæring og retskrivning samt funktionel håndskrift. Hun tager ligeledes udgangspunkt i SKRIV-projektet, hvor der er fokus på, at skrivning er en social praksis (Myran I. H., 2013, s. 7). Afslutningsvis tydeliggør Myran betydningen af skrivestrategier for elever, således de danner færdigheder i forbindelse med at skrive gode tekster.

Derudover har Arne Trageton, som var lektor på Høgskolen Stord/Haugesund i Norge, skrevet en bog omhandlende betydningen af skrivningen for læsningen. Det var et stort forskningsprojekt, hvor han fulgte børn i skandinaviske lande fra 1. til 3. klasse. Trageton argumenterer for at vende opmærksomheden på "fra skrivning til læsning". Han har dog også fokus på at bruge computeren som hjælpemiddel, således eleverne kan bruge deres energi på at fortælle fremfor at skulle udforme bogstaver. I forbindelse med håndskrivningen mener Trageton, at det vil være en god mulighed at udsætte undervisningen i sammenhængende håndskrift til 3. klasse, da der er flere elever, der har finmotoriske problemer i begyndelsen (Trageton, 2004, s. 166). Undersøgelserne mødte også på kritik, da forældrene stillede sig kritiske over for, om eleverne havde lyst til at lære at skrive i hånden, hvis de havde brugt computeren som skriveredskab de foregående år. "I 3. klasse viste det sig, at børnene syntes, det var spændende at lære håndskrivning efter den norm, som den enkelte skole valgte. Der var faktisk mange, som nu bedre kunne lide at skrive i hånden end at skrive på computer." (Ibid., s. 166). Trageton argumenter for, at en forklaring kunne være, at det har været noget nyt samt at det havde en særlig status. En lærer, som var koblet til projektet, fortæller desuden, at flere i klassen måske ville have haft visuelle og motoriske problemer ift. at skrive pænt og at kvaliteten af håndskrivning ikke var dårligere da de startede senere (Ibid., s. 167). Afslutningsvis vil Trageton fremhæve følgende pointe: "Det er et vidnesbyrd om det vigtigste budskab: at det handler om at tilrettelægge en undervisning, der understøtter elevernes skriveglæde og læselyst." (Ibid., s. 205).

3. Metodisk og empirisk afsæt

3.1 Videnskabsteoretisk grundlag

Denne opgave tager udgangspunkt i den humanvidenskabelige tilgang: ”Den humanvidenskabelige tradition er først og fremmest kendetegnet ved en fortolkende tilgang til dét, som vi søger viden om.” (Thisted, 2018, s. 57). På den måde er det fortolkningen og forståelsen, der står i fokus og dermed hermeneutikken.

3.1.1 Hermeneutik

Hermeneutikken blev i første omgang brugt i forbindelse med at tolke litteratur, men blev efterhånden anvendt til ” [...] at tolke eller forstå menneskelige udtryk og handlinger.” (Thisted, 2018, s. 58). Da denne tilgang har fokus på at fortolke, er der tale om en metodisk fremgangsmåde, hvilken kan underbygge og uddybe bestemte områder i ens undersøgelse (Ibid.). Karakteristisk for hermeneutikken er som nævnt før selve fortolkningen og dette kan indeholde fire former: forståelse, individuelle størrelser, en cirkulær struktur samt subjektivitet (Klausen, 2016, s. 154). Forståelsen handler om at gøre forklaringer og ens fortolkninger forståelige. Det er individuelt og har et særpræg, da der er fokus på at undersøge en række unikke faktorer, hvilke hænger cirkulært sammen. I denne sammenhæng indgår principperne i et dialektisk forhold til hinanden, hvilket den hermeneutiske cirkel illustrerer. Her er det netop fortolkningen og forståelsen, der undersøger enkelte forståelser ud fra en helhed (Thisted, 2018, s. 60). Den humanistiske forskning har netop det personlige som omdrejningspunkt og undersøger således sociale sammenhænge (Ibid., s. 59). På den måde er der tale om en subjektiv undersøgelse, hvor der udforskes forskellige perspektiver samt refleksioner (Birkler, 2021, s. 111). I denne henseende undersøger hermeneutikken to grundlæggende spørgsmål: ”Hvad er forståelse? Hvilken metode bør jeg anvende for at opnå forståelse?” (Birkler, 2021, s. 112).

3.2 Undersøgellesdesign

Undersøgellesdesignet er først og fremmest kvalitativt, fordi projektets sigte er at undersøge, hvordan eleverne oplever håndskrivning og dermed særlige *kvaliteter*. Dette hænger ligeledes sammen med den ovennævnte fortolkende tilgang (Brinkmann & Tanggaard, 2020, s. 15). Det er udviklet for at belyse menneskelige oplevelser, hvilket kan gøres via diverse tilgange. I dette projekt bruges forskellige fremgangsmåder, hvilke danner grundlag for en datastyret analyse og redegøres nedenfor (Thisted, 2018, s. 202).

3.2.1 Semistruktureret interviewundersøgelse

"I dag er interviewet som nævnt blevet en meget almindelig måde at opnå viden om menneskers livssituation, deres meninger, holdninger og oplevelser på." (Brinkmann & Tanggaard, 2020, s. 33).

Den semistrukturerede interviewundersøgelse kan opstille retningslinjer og fokuspunkter i forbindelse med at undersøge emnet håndskrivning: "I forbindelse med gennemførelsen af forskningsinterviewet støder man således på nogle problemstillinger, som er gode at tage udgangspunkt i, når man skal udforme retningslinjer [...]" (Thisted, 2018, s. 205). Der er flere mulige fremgangsmåder og i dette projekt er der tale om et semistruktureret interview. Her er der mulighed for at få et indblik i subjekternes perspektiver og kan danne grundlag for fortolkningen samt analysen (Thisted, 2018, s. 207). Den semistrukturerede tilgang styres både af på forhånd udvalgte spørgsmål, men giver ligeledes plads til tilføjelser og andre spontane spørgsmål (Thisted, 2018, s. 213). På den måde opstår fleksibilitet og åbenhed, hvilket kan sørge for en mere dybtgående undersøgelse. Da nogle spørgsmål er fastlagte på forhånd, er det en mulighed at udarbejde en interviewguide, som kan virke styrende for selve interviewet (Brinkmann & Tanggaard, 2020, s. 44).

3.2.2 Transskribering

Transskriberingen oversætter det mundtlige interview til tekst – en transskription (Brinkmann & Tanggaard, 2020, s. 50). Her er det vigtigt at have in mente, at transskriberingen for det første fylder meget, men også indskrænker, fordi det mundtlige sprog er dynamisk og også indebærer kropssprog (Brinkmann & Tanggaard, 2020, s. 50). Derfor er der fare for, at information går tabt, når der transskriberes. Transskriptionen danner et grundlag for at kunne analysere. I dette projekt vil der være fokus på at meningskondensere og kode ud fra transskriberingen, for at få et hurtigt overblik og skabe korte og præcise nedslag til den senere analyse (Thisted, 2018, s. 220). Disse kategoriseringer danner korte beskrivelser og nedslag i det analytiske arbejde, og interviewdeltagernes subjektive udsagn bruges til at danne diskurser og opmærksomhedspunkter: "Vores måder at tale på organiseres i diskurser, der skaber repræsentationer af virkeligheden [...] repræsentationerne er nemlig med til at skabe virkeligheden, herunder viden og identiteter." (Brinkmann & Tanggaard, 2020, s. 379). Diskurser kan skabe viden og har indflydelse på vores identitet og sociale relationer.

3.2.3 Dokumentanalyse

I dokumentanalysen er der fokus på undersøgelsen af diverse dokumenter, tekster mm. Analysen har ofte fokus på at identificere fx en forandring eller stabilitet inden for et undersøgelsesområde (Brinkmann & Tanggaard, 2020, s. 185). Dokumenter er fikseret i tid og fastholdt ved at være nedskrevet (Ibid., s. 186). Der skelnes imellem primære, sekundære og tertiære dokumenter og i dette projekt er der tale om primære dokumenter: "Et primært dokument kan således ses som et dokument cirkuleret blandt et afgrænset sæt af aktører på et tidspunkt i umiddelbar nærhed af den begivenhed eller situation, dokumentet refererer til." (Ibid., s. 187). Der er desuden tale om, at indholdet er personligt. Analysen af dokumentet kan fremhæve særlige indikatorer og specifikationer i forbindelse med undersøgelsesspørgsmålet.

3.3 Empiri

Ovenstående analysetilgange danner afsæt for projektets undersøgelse og dermed empirien. Analysen kommer primært til at tage udgangspunkt i det semistrukturerede interview, hvortil jeg har udarbejdet en interviewguide, for at danne en overordnet ramme. Der er tale om en semistruktureret-interviewundersøgelse med syv forskellige elever på 4. klassesettrin på samme skole. Interviewet blev lavet i slutningen af min sidste praktikperiode og eleverne har været tilfældigt udvalgte; dog med det fokus, at der både er drenge og piger, tosprogede og etnisk danske elever. Grunden til, at interviewet blev lavet i slutningen af praktikken var, at der var dannet relationer. Da undersøgelsen er præget af subjektivitet og unikke forståelser, skulle dette sørge for en mere åben tilgang. Selve transskriptionen af de forskellige interviews blev kortet ned via meningskondensering, kodning og fremhævnings af argumenter². Interviewet indeholdt forskellige spørgsmål bl.a. åbningsspørgsmål, aktiviteter, åbne/lukkede, direkte, strukturerende mm. (Brinkmann & Tanggaard, 2020, s. 48-49). Således var tilgangen præget af forskellige spørgsmålsteknikker samt aktiviteter.

I forbindelse med dokumentanalysen har interviewdeltagerne fået uddelt en såkaldt 'håndskriftsdagbog'³. Her har eleverne over en kort tidsperiode (en uge) udfyldt, hvor de bruger håndskrivningen (dvs. hjemme eller i skolen) og hvilken genre. På den måde har jeg

² Se bilag: Interviewundersøgelse

³ Se bilag: Håndskriftsdagbog

desuden fået et lille indblik i elevernes håndskrift, dvs. udformningen af bogstaverne, samt deres brug og anvendelse.

Således tager den senere analyse udgangspunkt i ovennævnte videnskabsteoretiske og empiriske kategorier.

3.3.1 Validitet og reliabilitet

I forbindelse med videnskabelige opgaver og projekter er både validitet og reliabilitet vigtige begreber. Validiteten refererer til gyldigheden i projektet og har fokus på konklusionerne, der udledes af undersøgelserne (Universitet, Validitet, 2023). Her er der forskellige områder fx målingsvaliditet, intern/ekstern validitet, stikprøve samt økologisk validitet. I denne opgave er der tale om ekstern validitet, stikprøve validitet samt økologisk validitet. Den eksterne validitet har fokus på generaliseringen af resultaterne og afhænger af den økologiske validitet (Ibid.). Fokuset ligger på, om det er muligt at kunne bruge resultaterne i andre sammenhænge. Stikprøve-validiteten omhandler repræsentativitet dvs. hvordan deltagerne blev udvalgt og hvor mange der deltog og dermed kan bidrage til en eksempelvis højere eksterne validitet (Ibid.). Den økologiske validitet undersøger, om resultaterne kan anvendes i personers hverdag og hvor undersøgelsen er gennemført: "Hvis vi kan applicere de videnskabelige resultater på folks hverdag, er den økologiske validitet høj. Er resultaterne kun "tekniske valide" er den økologiske validitet derimod lav." (Ibid.).

Reliabilitet henviser til nøjagtigheden samt pålideligheden (Universitet, Reliabilitet, 2023). Her er der fokus på at taksere stabiliteten i ens undersøgelse. Der skelnes mellem intern og ekstern reliabilitet. I denne opgave er der fokus på stabiliteten dvs. om målingerne har været stabile og den eksterne reliabilitet: "For at sikre den eksterne reliabilitet, er det vigtigt, at man fremlægger præmisserne for ens konklusion, så det er muligt at gentage studiet." (Ibid.).

4. Teori

Teoriafsnittet rummer forskellige dele af det overordnede emne håndskrivning. Der er både fokus på håndskrivningens tekniske, praktiske samt personlige side, forskning og didaktik.

4.1 Hjerneforskning

I dette afsnit vil der være fokus på den kognitive del af skrivningen og hvad forskningen har beskæftiget sig med. Helt overordnet kræver håndskrivning en del mental energi og der er norsk hjerneforskning der hævder, at børn bliver klogere af at skrive i hånden: "Gjennom å trykke pennen på papiret, se bokstavene man lager og høre lyden av å skrive, aktiveres mange sanser. Dette skaper kontakt mellom ulike deler i hjernen og åpner den opp for læring. Vi både lærer bedre og husker bedre [...]" (Midling, 2020). Dette hænger sammen med, at der er flere sensomotoriske dele af hjernen, der aktiveres ved at skrive i hånden sammenlignet med at skrive på tastaturet. Hjernen bliver udfordret på anden vis og der aktiveres andre dele af hjernen, hvilke er med til at gavne den kognitive udvikling (Tanggaard, 2021). Audrey van der Meer og Ruud van der Weel er to norske neuroforskere og psykologer, der har undersøgt hjernens aktivitet ved at skrive i hånden. Konklusionen på deres undersøgelse og studie viste en større hjernenetværksaktivitet ved at skrive i hånden end ved at skrive på computeren. Derfor konkluderer de, at der er fordele ved at skrive i hånden og en større læring (van der Meer & van der Weel, 2017). Undersøgelsen kritiseres dog også, fordi det har været en lille undersøgelse og fordi det kan virke useriøst at påstå, at børn bliver klogere af at skrive i hånden: "Men å påstå at dette beviser at barn blir smartere av skrive for hånd enn ved bruk av tastatur er usant og grenser til det useriøse." (Lindsø, 2020).

4.2 (Hånd-) Skrivning

"I følge Ongstad (2004) kan en si at skrivningen kan reduseres til en prosess hvor fonemer (lyder) omsettes til grafemer (bokstaver)." (Myran I. H., 2013, s. 1). På den måde handler skrivning helt overordnet om en teknisk side, hvor bogstavlyde bliver omsat til bogstaver. Skrivning handler dog også om sproghandlinger og indeholder desuden en social og praktisk side, hvilket forklares senere i teoriafsnittet i forbindelse med literacy og funktionalitet. Skrivning er et samlebegreb, som både anvendes ift. at skrive i hånden eller skrive på computer, hvor denne opgave hovedsageligt har fokus på håndskrivningen: "Håndskrivning er et godt redskab til at lære at læse (afkode skrevne ord), det tyder en del nyere amerikansk forskning på, men det

skal ses som en legemlig aktivitet og ikke en intellektuel. Dvs. man skal skelne mellem skrivning og håndskrivning, såvel som mellem læsning (forståelse af indhold) og afkodning.” (Rask, 2013).

Håndskrivning handler overordnet om at kunne koordinere hænderne med et skriveredskab og at formulere sig på skrift: ”At skrive i hånden er finmotorisk krævende [...]” (Rask, 2017). Det er en praksis, som har været anvendt over flere tusinde år og det er et robust kommunikationsmiddel. Håndskrivningen dækker dog over langt mere end at kunne holde en blyant og skrive bogstaver. Der er flere forskellige referencer, der netop beskæftiger sig med, at håndskrivningen indebærer forskellige dimensioner bl.a. koordinationer, skrivestillingen, bevægelser, håndstillingen, siddestillingen mm. Iris Hansson Myran taler om, at håndskrivning er hårdt arbejde og kræver en del energi. I denne sammenhæng er det vigtigt med en automatiseret skrivefærdighed, således der frigøres overskud til bl.a. stavningen, planlægning og den kreative del af skrivning (Myran I. H., 2016, s. 25). Dette kræver dog aktiv arbejde, netop fordi: ”Håndskrivning er en kompliceret aktivitet, der kræver motoriske færdigheder og en udviklet hånd-øjekoordination, der kan trænes op, inden man begynder på den egentlige håndskrivning.” (Rask, 2013). For at støtte den automatiserede skrivefærdighed er der vigtigt, at eleverne lærer at holde blyanten, udforme bogstaver og trænes i disse bevægelser.

I Fælles Mål for dansk er fremstilling én af de fire kompetenceområder, hvilket ligeledes dækker over området håndskrivning (Undervisningsministeriet, 2019). Helt konkret handler det om, at eleverne bliver undervist i håndskrivning, således denne bliver flydende såvel i stavningen og sætningskonstruktionen (Ibid., s. 73). Der fremhæves desuden, at håndskrivningen ” [...] skal give eleverne mulighed for at formulere sig sikkert og ubesværet i hånden.” (Ibid., s. 85). Det støtter såvel hukommelsen og automatiseringen af skrivefærdigheden, dog er det vigtigt at have fokus på skrivegrebet og siddestillinger.

Håndskrivning rummer også et personligt udtryk. Grafologien beskæftiger sig med karaktertræk, som afspejler sig i håndskriften. Der er et særligt fokus på personligheden, idet: ”Skriften udtrykker sjælelige forhold: tanker, følelser, stræben. Skriften kommer i stand gennem en serie yderst motoriske funktioner.” (Lundgren, 1991, s. 20). Derfor taler Lundgren om, at de skrevne tegn kan udtrykke en flertydighed, idet det kan forklares gennem styrke eller svaghed og dermed får en positiv eller negativ betydning. Formniveauet er højt, når skriften er udformet på en rytmisk og positiv måde, mens det er lavt, når det skrevne er upersonligt og

kraftløst og på den måde tolkes negativt (Ibid., s. 24). Derfor er håndskriften speciel i sine personlige udtryk samt individualitet og kan opfattes enten positivt eller negativt af skribenten og læserne.

I forbindelse med skrivning som overordnet begreb bliver det som regel defineret således: $skrivning = budskab \times indkodning \times motivation$ (Smidt, Solheim, & Aasen, 2013, s. 51). Netop denne formel viser, at selvom man ved hvad man skriver om (budskab) og de kognitive færdigheder er der for at udforme bogstaverne (indkodning), så er motivation ligeledes en betydende faktor og forudsætning.

Det er således tydeligt, at håndskrivning er en kompleks størrelse og omfatter en del forberedelse, øvelse, finmotoriske færdigheder samt et personligt udtryk.

4.3 Skrivning i det 21. århundrede

Ovennævnte teori kommer ind på håndskrivningens størrelse samt hvad forskningen peger på i forbindelse med at skrive i hånden. Der er netop flere gode grunde til at skrive i hånden. Derfor vil det også være vigtigt med håndskrivning i det 21. århundrede, hvor meget kommunikation og skrivning foregår digitalt og på computer. Både Louise Rønberg og Iris Hansson Myran peger på: "Selvom det betyder, at håndskrivningen ikke bliver trænet nær så meget som før i tiden, har den dog stadig en plads i vores hverdagsskriverier samt i de Fælles Mål for dansk til og med 4. klasse." (Rønberg, 2016, s. 4). Hovedargumentet er, at det er afgørende for læsningen og skrivningen, således eleverne danner et sikkert bogstavkendskab. Håndskrivningen kan understøtte denne tankegang, da det har betydning for lagringen af nye bogstaver: "Når man skriver i hånden, øges muligheden for at lagre bogstaver i, hvad man kunne kalde et rigt og tætmasket associationsnet af sansemæssige informationer, hvor både visuelle, motoriske, kinæstetiske og fonologiske informationer forstærker lagringen af bogstavet som funktionel enhed." (Ibid., s. 5). Derfor er skrivning eller fremstilling del af Fælles Målene for dansk og bl.a. fordi: "[...] man ved, at målet for at læse er en hurtig afkodning, hvor man ikke ser det enkelte bogstav, men dele af flere ord på samme tid, og at denne afkodning af forskellige skrifttyper i forskellig kontekst styrkes ved at lære skriftsproget via håndskrivning." (Rask, 2013).

4.4 Didaktiske principper og skrivedidaktik

Didaktiske principper kan være retningslinjer i sin praksis som underviser og kan pege på bestemte områder i planlægningen, gennemførelsen og evalueringen af undervisningen (Hansen J. J., 2019). Jens Jørgen Hansen, som er ph.d. og lektor på Syddansk Universitet, beskæftiger sig bl.a. med literacy og skrivedidaktik. I forbindelse med at beskrive, hvad didaktiske principper er, fremhæver han, at principperne kan informere og danne et afsæt for undervisning, der sigter mod gode og effektive processer: "Principper kan også bruges som støtte til at håndtere, designe, udvikle eller implementere noget i en praksis." (Hansen J. J., 2021, s. 179). Didaktiske principper kan således informere om eller formidle god praksis, koble teori og praksis samt åbne op for nye måder at håndtere undervisningen på (Ibid., s. 181).

"En skrivedidaktik vejleder lærere i deres skriveundervisning af eleverne." (Hansen J. J., 2018, s. 39). Netop fordi fremstilling er del af Fælles Mål, er skrivedidaktikken essentiel i forbindelse med undervisning. Samlet set beskæftiger skrivedidaktikken sig med skriveundervisningens hvad, hvorfor og hvordan (Ibid., s. 40). Der kan tages udgangspunkt i forskellige positioner i forbindelse med skrivedidaktikken og i dette afsnit er der fokus på den sociokulturelle tilgang.

I denne sammenhæng er det vigtigt at fastslå, at der ift. didaktikken er tale om, at skrivning er en personlig måde at udtrykke sig på samt en social kommunikativ praksis (Brok, Bjerregaard, & Korsgaard, 2015, s. 11). **Afsnittet tager udgangspunkt i projektet "Skrivedidaktik på mellemtrinet i alle fag", som har været gennemført i Ishøj Kommune fra 2012-2014.** Undersøgelsen har dannet afsæt for et skærpet blik på skrivedidaktikken og fokuserer på forskellige områder fx hhv. skriveformål, skriveordre, modellering, evaluering og/eller feedback (Ibid., s. 147). Ud fra disse områder kan der dannes et afsæt for skrivedidaktikken med forskellige fokusområder. Didaktikken afhænger af de behov, der skal dækkes og der kan således tages udgangspunkt i ovennævnte, for at udvikle didaktikken i en bestemt retning. "Hovedformålet med at udvikle en skrivedidaktik til fagene og styrke lærerens måder at undervise på i fagene er, at en sådan kvalificering vil føre til, at eleverne styrker deres faglige læring." (Ibid., s. 147). **Det betyder, at fokuset på skrivedidaktikken kan være med til at fremme elevernes faglighed dvs. uddannelse samt det personlige dvs. dannelsen, fordi skrivning netop er et vigtigt kompetenceområde i vores verden. I forbindelse med at se skrivningen som et demokratisk dannelsesprojekt, fremhæves desuden at sætte rammer for**

skrivning, at kunne samarbejde med andre, at være langsom og tænsksom, at være undersøgende og kritisk samt at udstille det skriftlige arbejde (Ibid., s. 135-144).

4.5 Funktionel skriveundervisning og literacy

Dette afsnit har fokus på det funktionelle i forbindelse med skrivning samt literacybegrebet. Literacybegrebet er blevet et vigtigt element i uddannelsesverden og handler om at bruge læsning og skrivning i bred forstand samt at kunne afkode forskellige elementer og ressourcer. Det er en kompetence, som læres i samspil i forskellige kontekster og ” [...] handler om at læse, skrive, forstå og fortolke verden [...]” (Brok, Bjerregaard, & Korsgaard, 2015, s. 16). Skrivning er del af literacykompetencen, og handler ikke udelukkende om at skrive dvs. den tekniske færdighed, men også om et socialt og kulturelt aspekt, idet eleverne tilegner sig viden og indsigt, for at blive et selvstændigt og livsdueligt menneske (Ibid., s. 124). I denne henseende er der tale om, at eleverne tilegner sig en literacykompetence, som skal fremme og udvikle elevernes alsidige udvikling, således de kan ” [...] kommunikere og interagere med forskellige fagsprog i verden.” (Ibid., s. 124). Ud fra ovenstående er håndskrift del af literacykompetencen og har fokus på det funktionelle og anvendelsesorienterede.

Funktionel skriveundervisning hænger sammen med ovennævnte didaktiske principper, som kan danne afsæt for overvejelser og planlægningen ift. skrivningen samt literacy. Iris Hansson Myran beskæftiger sig som nævnt før med håndskrivning og skriver: ”Med andre ord, funktionell håndskrift handler om skrivekvalitet og skrivehastighet. ”Elevene må få utvikle en skrift som er så automatisert at de ikke trenger å bruke energi på selve utformingen, men det er også viktig at andre klarer å lese det skriveren prøver å kommunisere.” (Myran I. H., 2016, s. 24). I forbindelse med skrivningen peger hun bl.a. på skrivetrekanten og skrivehjulet. Skrivetrekanten har fokus på form, indhold og formål, mens skrivehjulet fremhæver den funktionelle side ved skrivningen. Det er delt op i seks skrivehandlinger eller grundformål; at interagere, at reflektere, at beskrive, at udforske, at forestille sig og at overbevise. Alt efter hvilket skriveformål man har, forbindes dette med skrivehandlingerne. ”Tanken med modellen er at give undervisere og forskere et værktøj til at undersøge, diskutere og udvikle skolens skriveundervisning i alle fag.” (Krogh, Elf, & Høegh, 2017, s. 64). Inderst i skrivehjulet er der fokus på skriftens mediering, hvilket indbefatter grammatik og ordforråd, skriftens modaliteter, tekststruktur og manuel skrivning dvs. om det er med blyant, computer

mm. (Myran I. H., 2013, s. 35). Myran fremhæver, at fokuset på den funktionelle side og formålet med skrivningen skal styrke oplæringen i det.

FUS-projektet har fokus på funktionel skrivning i begynderundervisningen og formålet med undersøgelsen var at øge kvaliteten af skrivningen i skolen. Udgangspunktet var netop funktionaliteten dvs. hvordan eleverne får brugt skrivningen i meningsfulde sammenhænge (Håland, Hoem, & McTigue, u.d.). Dette er med til at danne et afsæt og udgangspunkt for følgende analyse samt diskussion.

5. Analyse

Analyseafsnittet tager udgangspunkt i ovennævnte teorier samt den indsamlede empiri og diverse data i forbindelse med elevernes oplevelse af håndskrivning. Først analyseres håndskriftsdagbogen, for at danne en overordnet kontekst. Dernæst analyseres elevudtalelser og deres oplevelser af håndskrivning samt hvordan disse hænger sammen med det didaktiske formål. Afslutningsvis analyseres interviewundersøgelsen ift. tre overordnede aspekter; den tekniske, praktiske og personlige side og med udblik til den kognitive forståelse af dette.

5.1 Håndskrift i brug

Afsnittet undersøger, hvornår og med hvilket formål eleverne benytter sig af håndskrivningen såvel i og udenfor skolen. Hertil har eleverne udfyldt en håndskriftsdagbog, hvilken jeg har indsamlet igen efter ca. en uge. Overordnet er det tydeligt, at eleverne ikke har skrevet meget på deres lister og at det især er skoledelen, der fylder mere. To ud af syv elever har ikke skrevet noget på listen ift. at skrive derhjemme (Håndskriftsdagbog nr. 6+7), hvorimod de andre fem varierer mellem en til max. fem forskellige skriveaktiviteter i hjemmet. Området omhandlende skoledelen fylder således overordnet mere; her er der dog også et stort spænd imellem hvor meget eleverne skriver, da én elev fx nævner otte forskellige fag og sætter streger til højre for, hvor hyppigt det sker (Håndskriftsdagbog nr. 4). De andre seks elever nævner hhv. fag eller konkrete opgaver og der er tale om en til tre forskellige punkter. Nogle elever er meget præcise ift. hvad de skriver fx fremhæver en elev at have skrevet sit navn flere gange (Håndskriftsdagbog nr. 1) eller "Jeg skriver i Fingernemt" (Håndskriftsdagbog nr. 2). Andre nævner blot "skrevet engelsk" (Håndskriftsdagbog nr. 3).

Det kan antages, at eleverne enten har glemt at udfylde håndskriftsdagbogen eller ikke skriver særlig meget i hånden. Da det netop er en kognitivt krævende proces og det fylder en del i skolehverdagen, er det muligt, at eleverne ikke har overskud til håndskrivningen derhjemme samtidig med, at de digitale medier fylder mere i deres hverdag: "I noen sammenhenger vil det være mest hensiktsmessig å la elevene skrive med blyant, mens det i andre sammenhenger vil være digitale verktøy som er best egnet for å nå målet. Stadig flere kommuner og skoler formidler stolt at de har «kastet» blyanten." (Myran I. H., 2016, s. 24). Udviklingen tyder således på, at det digitale og tastaturskrivningen fylder mere sammenlignet med håndskrivningen.

Et gennemgående træk er, at det er meget forskelligt, hvad eleverne svarer i forbindelse med at skrive i hånden i skolen. Der er to elever, der har skrevet fagene op og de andre nævner helt konkret eksempelvis deres arbejdsbog i engelsk eller danskundervisningen, hvor de har arbejdet med en roman. Det er tydeligt, at pigerne har skrevet flere ting på deres lister; især i forbindelse med at skrive i hånden derhjemme. Her er det både opskrifter, lektier, indkøbssedler, at tegne, deres navn og dagbog, der bliver nævnt. Dette dækker over flere forskellige genrer og skriveformål, hvilke ikke knytter sig til skolen. Højest sandsynligt er håndskrivningen i hjemmet en aktivitet uden skriveordre, hvor der dog stadig kobles en konkret funktion på fx indkøbssedlen, dagbog-skrivningen eller en pakkedisse: " [...] de indgår i mange situationer, hvor de skriver som en del af det at kommunikere. [...] Fælles for disse tekster er, at de alle har et tydeligt skriveformål, som giver mening for den skrivende [...]". (Brok, Bjerregaard, & Korsgaard, 2015, s. 81). Netop kendskabet til skriveformålet og meningen med dette fremhæves også i forbindelse med skrivehjulet, da det skal motivere at vide med hvilket formål, man skriver en tekst. Således er der fokus på en pragmatisk tilgang til skrivning, hvor eleverne anvender håndskrivningen i hjemmet, hvor det giver mening for dem.

På den måde er det tydeligt, at håndskrivningen ikke fylder meget i deres hverdag og det især er i skolen, der skrives mest i hånden. Dette peger frem mod den rolle skolen har ift. at varetage håndskrivningen; både som færdighed eller kompetence og som et funktionelt redskab.

5.2 Det didaktiske formål

I dette afsnit vil interviewet blive analyseret med det formål at afdække og afklare, hvad eleverne tror, man kan bruge håndskrivning til. Det har været tydeligt, at det var svært for de

fleste at sætte ord på det, dog er der flere forskellige bud på, hvilke hhv. inddrager den nuværende tid og fremtiden. Der fremgår tydelige pointer ud fra meningskondenseringen, selvom de fleste svarer, at de ikke ved det til at starte med: "Det ved jeg ikke... Til at skrive breve, til at skrive opgaver." (Interview 5).

Skrivedidaktikken beskæftiger sig som nævnt tidligere også med skriveundervisningens hvorfor og indbefatter således også skriveformålet: "Observationer fra Ishøj viste, at eleverne ofte ikke vidste, hvorfor de skrev i fagene, de skrev, fordi lærerne bad dem om det." (Brok, Bjerregaard, & Korsgaard, 2015, s. 80). På baggrund af det har der været fokus på at ekspliciter og begrunde, hvorfor der netop skal arbejdes med skriveopgaven. Det er tydeligt, at eleverne er usikre på, hvad de bruger skrivningen til i deres dagligdag, dog er der enkelte i interviewet, der kan sætte ord på, hvorfor de dog synes, at det er vigtigt at skrive i hånden: "Ja, for det skal man jo også bruge når man bliver større. [...] Ja når man er i skolen og når man skal på arbejde." (Interview 5). Således er der enkelte elever, der kan se sammenhængen mellem nutiden og fremtiden og bruger arbejdet/jobbet som argument til, hvorfor det er vigtigt at kunne skrive i hånden. På en overordnet plan er det fem ud af syv, der mener, at det er vigtigt at kunne skrive i hånden. To af disse argumenterer ift. fremtiden; helt konkret er det pga. arbejdet og bl.a. for at kunne skrive under på ting fx et nyt pas eller hvis man vil være lærer. De andre tager udgangspunkt i nutiden eller ved ikke, om det er vigtigt at kunne skrive i hånden. Her nævnes eksempelvis, at håndskrivningen skal bruges til at kunne lave lektier. Netop fordi vi lever i et skriftbåret samfund og skolen er med til at udvikle elevernes literacy kompetencer, har nogle elever taget fat i noget essentielt og kan se, hvorfor håndskrivningen er en vigtig kompetence. "At skrive i skolens fag handler om mere end at tilegne sig faget. Det handler om, hvordan vi kommunikerer i et samfund, og om hvordan sociale praksisser udvikler os til at kunne gennemføre meningsskabende arbejde." (Brok, Bjerregaard, & Korsgaard, 2015, s. 145). Det er en vigtig pointe eleverne har fat i, når de nævner arbejdet eller helt konkret det at kunne skrive under på ting. Det er del af vores hverdag samt vores kulturelle normer og bevidstheden af netop dette, er afgørende i forbindelse med skrivedidaktikken.

Det kan desuden analyseres i forbindelse med håndskrivningen i det 21. århundrede, bl.a. fordi der er to elever, der giver udtryk for, at de *altid* vil vælge computeren frem for håndskrivningen i forbindelse med vigtigheden af det: "Fordi man lige så godt kan skrive på computeren." (Interview 2). Rønberg og Myran peger netop på, at håndskrivningen ikke bliver

trænet så meget mere, dog er det stadigvæk en vigtig kompetence i det 21. århundrede, da det har betydning for lagringen af nye bogstaver (Rønberg, 2016, s. 5). Pågældende elever argumenterer ud fra, at man kan gøre alt på computeren og at det er hurtigere og nemmere. Dette ses også i mange skoler, da der er en tendens til, at flere skoler fravælger håndskrivningen og har fokus på den digitale skrivning: "Skolene som vælger kun det digitale værktøjet, begrundes det ofte med at eleverne blir mer motiverte, og at det er så mange barn som strever med å skrive for hånd." (Myran I., 2015).

Trageton argumenterer ud fra, at computerskrivningen også kan gavne håndskrivningen – især i begynderundervisningen. Han siger, at computerskrivningen de første to år og en udskydning af den formelle håndskriftsundervisning gavner elevernes skriveudvikling, således børnene ikke bliver trætte af at skrive i hånden: "Snarest muligt går de over til at benytte håndskriften i en meningsfuld, funktionel skrivning. Dette går meget hurtigere i 3. end i 2. klasse, eftersom de tidligere har skrevet så mange tekster og bøger på computer." (Trageton, 2004, s. 170). I dette tilfælde er det dog 4. klasses elever. Eftersom de fleste fortæller, at de har ondt i deres hænder, når de skriver, er det tydeligt, at de mangler den motoriske træning i det og dette også er med til at fravælge håndskrivningen og foretrække computeren. Dette peger Trageton ligeledes på, idet håndskrivningen skal øves, således de lærer at skrive hurtigere og i længere tid (Ibid., s. 205). I interviewundersøgelsen er seks ud af syv elever desuden enige i, at de alle skriver mest i hånden i skolen. Grundene der bliver fremhævet ift. det er, at de ikke bruger papir derhjemme, de skriver mest på mobilen udenfor skolen samt: "Fordi det skal vi jo." (Interview 4). Det tyder på, at det ikke er en frivillig øvelse, når der skrives i hånden i en skolesammenhæng.

Der kan opsamlende siges, at de fleste elever i undersøgelsen synes, at det at skrive i hånden er vigtigt af forskellige grunde, hvilke jeg har samlet nedenstående og disse omfatter både nutiden og fremtiden:

- For at kunne skrive breve og opgaver/lektier
- For at kunne øve sig med bogstaver
- For at kunne få et job i fremtiden
- For at kunne skrive under på vigtige dokumenter

Der er dog en tendens blandt drengene, at de hellere skriver på computeren og lige præcis det også er grunden til, at det ikke er vigtigt at kunne skrive i hånden.

5.3 Den tekniske side

I det følgende vil elevudtalelser fra den indsamlede empiri ift. interviewundersøgelsen blive analyseret med henblik på den tekniske side af håndskrivningen og hvad dette indebærer.

Den tekniske side ved håndskrivningen har fokus på, at bogstavlyde omsættes til bogstaver og dermed udformes med hånden. Helt overordnet er det fire ud af syv elever, der kan lide at skrive i hånden, hvilke alle fire er piger. Drengene afviser håndskrivningen af forskellige grunde. Som nævnt tidligere i teori afsnittet er det at skrive i hånden en kompliceret færdighed, der kræver træning og øvelse (Rask, 2013). Det er en aktivitet, hvor man er nødt til at sidde stille og have et godt skrivegreb, skriveredskab samt siddestilling (Undervisningsministeriet, 2019, s. 85). Drengene har givet udtryk for, at de ikke kan lide at skrive i hånden. To af nævnte drenge er begge enige i, at det er fordi, det er meget nemmere på computeren og de derfor fravælger håndskrivningen. Den sidste elev peger dog på, at det gør ondt at skrive i hånden og det er derfor, han ikke kan lide det: "Ikke så meget, fordi det begynder at gøre ondt, når man har skrevet længe." (interview 2). Desuden fremhæver han, at hvis ikke det gør ondt, vil han kunne lide det: "Ja for det første, fordi det så ikke gør ondt. Og for det andet, fordi det er meget nemmere, hvis ikke det gør ondt." (Ibid.). Pågældende elev fortæller ligeledes, at han ikke er god til det og det bliver "helt krusedulleagtig", når han skal skrive. På baggrund af det kan han ikke kende sin egen håndskrift og demotiveres ift. at skrive i hånden. Håndskrivningen i forbindelse med den tekniske side handler i høj grad om at kunne koordinere sine hænder og Rask fremhæver: "Man må respektere, at håndskrivning er en sammensat disciplin, der kræver fysisk træning af hånd og øje og koordinationen mellem de to." (Rask, 2013). Ovennævnte dreng omtaler også, at han ikke er vant til at skrive i hånden og det muligvis hænger sammen med smerterne. En anden elev giver ligeledes udtryk for, at det er en besværlig aktivitet at skrive i hånden, da han altid ryster, når han skriver i hånden: "Fordi computer er bedre. Håndskrift... det kan jeg ikke finde ud af. [...] Mhm. Jeg ryster." (Interview 1).

Fælles Mål for dansk efter 4. klasses trin fremhæver også sammenbundet skrift, hvilket eleverne i interviewundersøgelsen dog ikke gør brug af og heller ikke har lært om indtil videre. To ud af syv elever fortæller, at de har prøvet det derhjemme, men ikke kan lide det fordi: "Nej fordi det bliver altid så sjusket." (Interview 5).

Dem, der kan lide at skrive i hånden, begrundet det med, at det er hyggeligt, at man kan skrive med forskellige typer samt det faktisk er nemmere end at skrive på computeren: "Fordi på computer er det lidt bøvlet, for så går det væk og sådan." (Interview 6). Eleven har fat i en god begrundelse for, hvorfor håndskrivning er vigtig og netop et robust kommunikationsmiddel. Det er desuden vigtigt at påpege: " [...] at ligesom en langsom læsehastighed kan forstyrre børns læseforståelse, så kan en langsom skrivehastighed stå i vejen for løsning af opgaver på et kvalificeret niveau." (Rønberg, 2016, s. 6).

5.4 Den praktiske side

For at forstå elevernes oplevelse af håndskrivningen, har min interviewguide inddraget spørgsmål, der skulle åbne op for elevernes skrivepræferencer. Netop fordi jeg har fokus på at åbne op for elevperspektivet, vil det være vigtigt at inddrage deres præferencer og finde ud af, hvad der virker for dem og hvad de er mest trygge ved.

I forhold til skriveredskabet er det tydeligt, at eleverne helst skriver med blyanten, da man bl.a. nemmere kan rette i det og fordi de er vant til at bruge den: "Fordi den plejer jeg at skrive med til dagligt og den er bare nemmere. Og den kan viskes ud." (Interview 6). Dette hænger desuden sammen med grafologien, hvilket uddybes i det næste kapitel. I undersøgelsen fik eleverne mulighed for at skrive med en fyldepen, hvor de fleste ikke kendte skriveredskabet. Flere blev positivt overrasket og virkede meget interesseret, da det var nyt og stiller spørgsmål: "Kan man ikke også presse den ned, så den bliver lidt stor?" (Interview 2). Pågældende dreng vælger fyldepenen frem for kuglepenen eller blyanten og fortæller, at det er fordi, det er noget specielt. **Det fremgår således, at skriveredskabet kan være med til at skabe motivation og interesse.** Da de fleste har ondt i hænderne, når de skriver, kan der antages, at de mangler træning og det kan være med til at miste motivationen: "Haandskrivning er en meget kompliceret virksomhed, der kun for den, som er meget øvet deri, synes simpel og enkelt, fordi skrivningen foregår temmelig automatisk." (Pedersen, 1943, s. 2).

Det er desuden tydeligt, at de fleste elever foretrækker den nemmeste løsning, hvilket også ses i forbindelse med valget af skriveredskabet samt tastaturskrivningen. Eleverne vil hellere skrive på computeren, da det er bedst, nemmere og hurtigere: "Ja. Hvis man har

skrevet noget forkert, så kan man bare hurtigt slette det igen i stedet for at viske ud.” (Interview 7). Enkelte elever kan ikke se grunden til at skrive i hånden, fordi man kan lave alt på computeren. Det kan antages, at det ligeledes hænger sammen med, at de fleste har ondt i deres hænder, når de skal skrive i hånden og at de skriver mere på tastatur i deres hverdag. Myrans undersøgelse viste ligeledes, at eleverne mangler motivationen og synes, at det er kedeligt at skrive i hånden (Myran I. H., 2013).

Således kommer det til udtryk, at der har været stor enighed ift. skrivepræferencer, hvilket både omhandler skriveredskabet og elevernes præference i forbindelse med at skrive på computeren.

5.5 Den personlige side

I dette afsnit er der fokus på grafologien og det personlige, individuelle aspekt. Overordnet set peger pigerne på, at det er hyggeligt at skrive i hånden og man kan udtrykke sig på diverse måder og med forskellige typer: ”Som bekendt oplever vi, at piger i begynderundervisningen mestrer håndskrivning bedre end drenge, grundet en tidligere udviklet finmotorik og øje-håndkoordination.” (Trageton, 2004, s. 169). Det viser interviewundersøgelsen samt håndskriftsdagbogen også, da pigerne overordnet set har en mere læselig håndskrift end drengene. Når eleverne netop har fokus på, at det er hyggeligt og man kan udtrykke sig forskelligt ved at bruge forskellige typer, er der fokus på grafologien samt typografien: ”Jamen jeg kan godt lide at lære at skrive forskellige typer.” (Interview 4). ”Håndskrift er kropssprog i lille skala.” (Bidsted, 1996, s. 7). Citatet fremhæver, at vi via håndskrift kan udtrykke noget helt specielt og har et særligt kendetegn. Kropssproget er netop ordløs kommunikation og denne gestus kan fremhæve noget specielt; ligesom håndskriften kan og elevens udsagn tydeliggør, at det at lege med forskellige typer, kan skabe motivation og evt. glæde.

Grafologien beskæftiger sig med håndskriftstudiet, hvilket bl.a. kan føre til en øget selverkendelse (Lundgren, 1991, s. 164). Ved at spørge ind til, om eleverne kan lide at skrive i hånden og om de kan kende andres og egen håndskrift, aktiveres denne refleksion af egen og andres praksis. Interviewundersøgelsen viser tydeligt, at de fleste kan kende deres egen håndskrift, men eksempelvis har svært ved at kende det ved deres klassekammerater. Der er stor enighed i forbindelse med at kende håndskriften fra forældrene og nogle nævner deres

bedste venner. Her er det især pigerne, der kan kende håndskriften. Drengene bruger forskellige argumenter ift. hvorfor de ikke kan kende det og nævner bl.a.: ”Det ved jeg ikke. Jeg kigger ikke så meget på andres skrift.” (Interview 1). Det er muligvis interessen og motivationen, der mangler her.

Én af drengene begynder at reflektere over egen håndskrift og den visuelle udformning: ”Deres håndskrift er nok med på å påvirke deres oplevelse av seg selv som skrivere.” (Myran I. H., 2016, s. 26). Da eleven har ondt i håndleddet, når han skal skrive i hånden, er det motorisk meget krævende og det kan ses i det personlige udtryk. Drengen er tydeligvis utilfreds med det og kan ikke lide at skrive i hånden, fordi det gør ondt og sandsynligvis mangler han træning i det. Håndskrivningen indebærer en god hånd-øje-koordination, hvilket skal trænes, således man vænner sig til det og bliver bedre til at udforme bogstaverne: ”Nogle børn har finmotoriske vanskeligheder, der kan forklare, at det er vanskeligt at udvikle en læselig håndskrift.” (Rønberg, 2016, s. 9). Dette kan desuden kobles til skriveformlen, idet det bliver tydeligt, at den sidstnævnte faktor *motivation* mangler og dette netop er en grundlæggende faktor for skrivningen: ”Det syntes gennemgående, at skrivningen bliver oplevet som *relevant* for den enkelte. Og at de, der skriver, oplever *glæde* og *stolthed*, undervejs i skriveprocessen [...]” (Smidt, Solheim, & Aasen, 2013, s. 51). Drengen har muligvis en negativ opfattelse, da formniveauet ikke er så højt og han derfor har en dårlig indstilling til det. I forbindelse med grafologien og elevernes opfattelse af håndskriften udtrykker én af pigerne desuden: ”Hm. Alle drenge har den samme håndskrift.” (Interview 7).

Således er det tydeligt, at eleverne har reflekteret over egen håndskrift efter spørgsmålet om de kan kende andres og egen håndskrift. Én elev giver tydeligvis udtryk for at være utilfreds med egen håndskrift, da han bl.a. ikke kan kende den. De fleste kender ikke deres klassekammeraters håndskrift, men deres egen og fra deres forældre. I denne henseende er de mest opmærksomme på håndskriften i deres nærmeste omgangskreds. Det er desuden mest pigerne, der kender andres håndskrift, da drengene giver udtryk for, at de ikke kigger på andres håndskrift og derfor ikke kender denne.

6. Diskussion og perspektivering

6.1 Validitet og reliabilitet

Validiteten og reliabiliteten i dette projekt er delvist sikret, idet konklusionerne og elevernes udtalelser blev brugt til at udlede konklusioner, hvilke blev anvendt til at generalisere i forbindelse med elevernes oplevelse af at skrive i hånden. Da interviewene blev gennemført i skolen i et roligt område udenfor klasseværelset og eleverne også fik mulighed for at udfylde håndskriftsdagbogen derhjemme, er der tale om høj økologisk validitet. Undersøgelsen havde netop fokus på at undersøge oplevelsen af håndskrivningen i og udenfor skolen, hvilket er del af elevernes hverdag. Det semistrukturerede interview skulle desuden skabe dybde og åbenhed i samtalen. Selvom der var mulighed for fleksibilitet, viste transskriberingen dog også, at der kunne have været stillet flere spørgsmål, der går endnu mere i dybden med pårørende emne eller få svar på andre relevante aspekter, der opstod i den spontane samtale.

I forbindelse med at udvælge respondenter til undersøgelsen, lå fokuset på både at repræsentere drenge, piger, tosprogede, etnisk danske samt fagligt dygtige og udfordrede elever. På den måde håbede jeg på at dække en bred vifte af diverse elevtyper i samarbejde med pågældende klasselærer. Dette skulle sikre gyldigheden og autenticiteten. Da der dog er tale om en lille undersøgelse, hvor der kun var syv deltagere, kan det dog være svært at bruge resultaterne til at generalisere på større plan. Her skulle der have været flere deltagere, for at danne et mere fyldestgørende overblik og billeder af elevperspektiver. Det har desuden udelukkende været elever fra én klasse på én enkelt skole. Hertil er det vigtigt at nævne, at mine egne fortolkninger også har indflydelse på, hvordan jeg forstår og bruger udtalelserne til at analysere. Dette hænger sammen med hermeneutikken og den individuelle fortolkning. I forbindelse med interviewene skulle interviewguiden desuden sikre, at eleverne nogenlunde fik stillet de samme spørgsmål, således de kunne bruges til at sammenligne udtalelser og oplevelser samt at fremme stabiliteten og dermed den eksterne reliabilitet.

6.2 Resultater og Fælles Mål

Resultaterne fremgik både fra interviewundersøgelsen samt håndskriftsdagbogen. Disse viser, at de fleste elever fravælger håndskrivningen og har fokus på tastaturskrivningen. Da der netop er forskning, der peger på fordelene af at skrive i hånden og en lille ændring i rammefaktorer fx at eleverne må skrive med en fyldepen og dette kan vække engagementet, er det vigtigt at bibeholde fokus på håndskrivning i sin undervisning. Elevernes perspektiver viser desuden, at

de ikke bruger håndskriften i hjemmet og det opleves som en ufrivillig aktivitet i skolen. Der er dog også nogle elever, der kan se en sammenhæng mellem håndskriften i brug såvel i nutiden og fremtiden. Det vil være vigtigt at bibeholde denne opmærksomhed og være transparent i sin undervisning samt didaktikken, således eleverne bliver opmærksomme på den tekniske og praktiske side, grafologien samt skriveformålet.

Ud fra et lærerperspektiv er det netop vigtigt med de ovennævnte områder, da Fælles Mål også fremhæver betydningen af, at eleverne støttes i at kende skriveformålet og undervisningen i en flydende håndskrivning (Undervisningsministeriet, 2019, s. 73). Netop fordi der er stor forskel på at omtale skrivning og håndskrivning, burde dette muligvis ekspliciteres, forklares og begrundes nærmere og skelnes mellem begreberne. Det er problematisk at indbefatte alle dele af skrivningen under ét samlebegreb, da skrivningen er en kompleks størrelse og både handler om selve skriveprocessen, produktet, tastaturskrivning samt håndskrift. Derfor er det vigtigt, at "Undervisningen i det 21. århundrede skal styrke udviklingen af både skrivning i hånd og på tastatur, så børn og voksne kan vælge den skrivemåde, der passer dem bedst i den enkelte skrivesituation." (Rønberg, 2016, s. 10). Selvom den digitaliserede verden tager udgangspunkt i computerskrivningen, skal håndskrivningen ikke glemmes og det vil være vigtigt at inddrage elevperspektiver, for at skabe transparens begge veje – både i undervisningen, men også ud fra elevernes ståsted.

Fælles Mål fremhæver håndskrift og layout på 1. og 2. trinforløb, hvor der er fokus på: " [...] at eleverne udvikler en sikker og læselig sammenbundet håndskrift. [...] Det er vigtigt at være opmærksom på og vedligeholde og videreudvikle både håndskrift og tastaturskrivning gennem hele skoleforløbet [...]" (Undervisningsministeriet, 2019, s. 74). I denne sammenhæng vil det ligeledes være interessant at inddrage et lærerperspektiv og undersøge, hvordan det forholder sig i praksis på et større plan. Når det eksplicit bliver fremhævet i Fælles Mål, burde der dog være mere fokus på det i selve undervisningen. Mine resultater viser netop, at eleverne ikke er bevidste om fordelene af at skrive i hånden og at de ikke havde kendskab til sammenbundet skrift, selvom det er del af Fælles Mål (Ibid., s. 12). Derudover fjernes området "Håndskrift og layout" fra færdigheds- og vidensområder efter 4. klassesetrin, hvilket kan være problematisk ift. elevernes samlede håndskrivnings-udvikling. Området må ikke rykkes i baggrunden og burde også efter 4. klassesetrin prioriteres i Fælles Målene.

I det store og hele vil det være vigtigt at bibeholde og skabe autenticitet i sin undervisning i forbindelse med håndskrivningen: "Autenticitet i undervisningen må netop også forholde sig til den såkaldte personlige autenticitet, dvs. den oplevelse af meningsfuldhed og vedkommenhed, som eleverne vil føle i forbindelsen med konkrete undervisningsaktiviteter." (Molbæk, 2018, s. 101).

Noget, der også kunne have været interessant at undersøge, er, om resultaterne fra hjerneforskningen stemmer overens med elevperspektivet. Når der netop argumenteres ud fra, at flere sensomotoriske dele af hjernen aktiveres og der derfor vil være større læring, vil det være interessant at afprøve dette i sin undervisning ved eksempelvis at lade eleverne skrive hhv. på computeren og i hånden og herefter afprøve, om de husker bedst ved håndskrivning eller tastaturskrivning.

På den ene side vil håndskrivningen fylde mindre i vores hverdag på baggrund af højhastighedssamfundet, som vi lever i, og den dermed medførte digitalisering. Eleverne skal helt klart også undervises ift. tastaturskrivning, da vi skal uddanne og danne medborgere, der kan navigere i vores samfund. På den anden side må håndskriften ikke glemmes og udslettes; både på baggrund af forskningen indenfor dette felt, men også fordi der ligger en del personlighed ift. grafologien i det. Spørgsmålet vil dog stadig være, hvilke didaktiske principper der skal indtænkes, således håndskrivningen bliver funktionel og gavner elevernes alsidige udvikling.

6.3 Funktionel håndskrivning – model

Selvom resultaterne kun tager udgangspunkt i syv forskellige elevperspektiver, kan disse stadig bruges i forbindelse med at udlede en håndskrifts-didaktik. Analysen frembragte diverse fokuspunkter, hvilke jeg vil bruge i forbindelse med at fremhæve didaktiske opmærksomhedsområder til en håndskrifts-model.

Modellen tager udgangspunkt i de tre overordnede kategorier ift. den praktiske, tekniske og personlige side. Den yderste ring indeholder skriveformålet samt genren. Analysen viste, at eleverne ofte ikke er bevidste om skriveformålet. Det yderste skal således tydeliggøre og fremhæve vigtigheden af at være transparent i undervisningen og sætte ord på, hvorfor man netop skal skrive i hånden samt hvilken genre, der er fokus på og hvad denne kan. Derfor

omringer dette element hele modellen, fordi det skal danne rammen for skrivningen ift. alle tre aspekter.

Den tekniske side har fokus på selve teknikken dvs. siddestillingen, skrivegrebet og skriveredskabet. Disse fokuspunkter skal sikre, at eleverne støttes i deres teknik og udformningen af bogstaverne, da analysen fremhævede, at eksempelvis skriveredskabet har betydning for motivationen. Netop det at skabe og afprøve noget nyt, motiverer eleverne ifølge Trageton. Siddestillingen og skrivegrebet fremhæves ligeledes i faghæftet for faget dansk: "Uhensigtsmæssige greb og siddestillinger kan betyde, at skrivning i hånden er ubehagelig for dem, og at arme og skuldre bliver ømme." (Undervisningsministeriet, 2019, s. 85).

Den praktiske side har fokus på selve udformningen og det aktive ved håndskrivningen. Her er der fokus på bl.a. hyppigheden dvs. overvejelser over, hvor ofte eleverne skal skrive i hånden samt tidsrummet. Da håndskrivning netop er en krævende disciplin for motorikken og kognitionen, vil det være essentielt at holde pauser og træne eleverne i det. Man vil ligeledes kunne arbejde med skrivehastigheden og tydeliggøre for eleverne, hvad langsomhed ift. håndskrivning kan. Der er flere, der peger på, at langsomheden i undervisningen bliver mere vigtig og tempoet skal sættes ned fx i KiDM projektet: "Resultaterne peger på, at der er behov for at sætte tempoet ned i undervisningen og give plads til elevernes egen undersøgelse." (Hansen, Elf, & Gissel, 2017, s. 5). På den måde kan eleverne nå at fordybe sig og have fokus på udformningen af bogstaverne. Selvom eleverne peger på, at computeren er meget hurtigere, er der dog brug for at sætte tempoet ned i håndskrivnings-undervisningen. På den måde er der mere plads til refleksion – også i forbindelse med den personlige side, hvor der netop er fokus på grafologien.

Det personlige præg og elevernes selvopfattelse er en stor del af håndskrivningen. Analysen viste, at eleven er utilfreds med sin håndskrivning og udformningen af bogstaverne,

hvilket atter hænger sammen med motivationen, da han har en negativ opfattelse af sin håndskrift. Man vil desuden kunne arbejde med forskellige typografier ift. den personlige side og arbejde med hhv. store og små bogstaver samt sammenbundet skrift. Alle tre områder står i et dialektisk forhold til hinanden og derfor vil både den personlige side hænge sammen med den praktiske samt tekniske og omvendt.

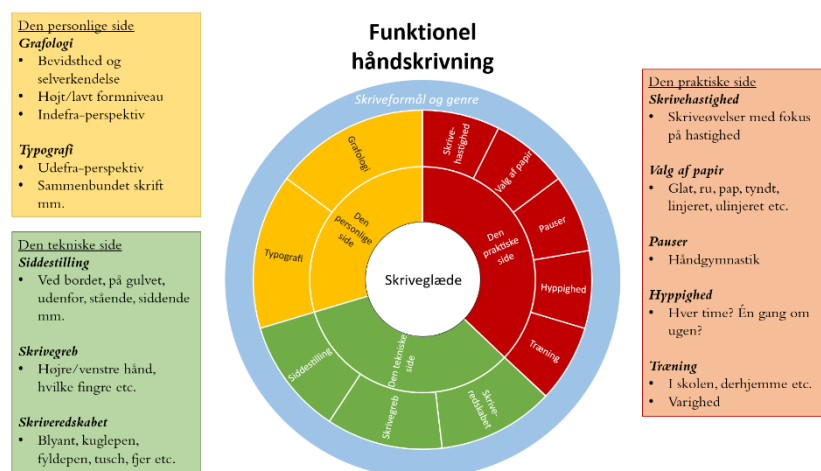
De nyeste undersøgelser i forbindelse med elevernes læsning ud fra Pirls-undersøgelsen 2023 viser desuden, at danske børn læser for lidt og derfor er dårligere til at læse og overordnet set mangler læseglæden. Dette ses også i forbindelse med håndskrivningen. Ligesom der arbejdes med læseglæden, burde der også være fokus på håndskrivningsglæden. Håndskrivningen støtter desuden læsningen: "Børn der skriver meget, bliver gode læsere." (Knudsen, 2023). Derfor står skriveglæden i midten af modellen, da det er en væsentlig og central faktor samt forudsætning for funktionel håndskrivning, der er præget af glæde og engagement.

6.3.1 Funktionel håndskrivning – elevhenvendt model og konkrete handlingsforslag

I forbindelse med videreudviklingen af ovennævnte model, har jeg inddraget såvel ovenstående refleksioner, elevernes perspektiver ud fra analysen samt teorien. For at gøre modellen mere funktionel og konkret, har jeg uddybet de forskellige elementer og områder i modellen med konkrete handlingsforslag,

hvilket skal understøtte lærerens didaktik⁴. Den didaktiske model skal netop informere om og danne et afsæt for undervisning, der sigter mod gode og effektive processer dvs. bl.a. forslag til at håndtere, udvikle, designe og formidle god praksis (Hansen J. J., 2021, s. 179-181). Lærerens planlægning af

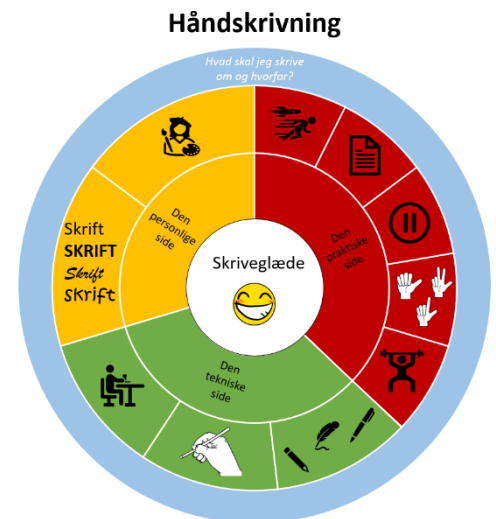
undervisningen i håndskrivning afhænger således i høj grad af en del refleksioner og valg fx ved at inddrage håndgymnastik i pauserne, at afprøve skriveøvelser med bl.a. hastighed eller forskellige siddestillinger mm. Elevernes oplevelser står i fokus i forbindelse med at afprøve i

⁴ Se bilag: 9.3.2 Funktionel håndskrivning – model med konkrete overvejelser

små skriveværksteder eller ”mini-eksperimentarier”, således de aktivt inddrages i processen og kan danne egne erfaringer samt bliver bevidste om bl.a. deres formniveau og hvordan små ændringer i skriveadfærd kan påvirke selve håndskrivningen.

Da elevernes perspektiver i den grad inddrages i såvel projektet og modellen, har jeg desuden udarbejdet en elevmodel⁵, for at stilladsere arbejdet og forklare de didaktiske principper og områder gennem små ikoner på børnehøjde. På den måde får de en fornemmelse for, hvad der kan påvirke og arbejdes med i forbindelse med håndskrivningen. Dette danner ligeledes et afsæt for og kan anvendes som stilladsrende element i undervisningen fx ved at fortælle, at der skal arbejdes med det gule område. Således kan modellen både bruges som didaktisk model for læreren, men også for eleverne ved at påpege opmærksomhedspunkter.

7. Konklusion

Ud fra analysen fremgår der, at eleverne hovedsageligt benytter sig af håndskrivning i en skolesammenhæng. De anskuer håndskrivningen som en ufrivillig aktivitet i skolen og har forskellige præferencer; både ift. skriveredskab samt tastaturskrivningen. Det er tydeligt, at eleverne mangler svar på, hvorfor der skal skrives i hånden og det er kun enkelte, der kan se fordelene af at skrive i hånden. I forbindelse med at skrive i hånden og hvad dette kan bruges til, er det dog de fleste der mener, at det er vigtigt. Her argumenteres både ud fra nutiden dvs. at man skal bruge håndskrivning til at lave lektier, men også fremtiden, hvor der henvises til arbejdet. Netop dette er en vigtig pointe, da eleverne her kan se, at det er del af vores skriftbåret samfund, normer og afgørende i forbindelse med kompetencer, man skal bruge i det fremtidige arbejde. Eleverne er dog ikke klar over de vidtrækkende betydninger.

⁵ Se bilag: 9.3.1 Funktionel håndskrivning – elevmodel

Det er tydeligt, at det er pigerne, der kan lide at skrive i hånden. Drengene fravælger håndskrivningen, fordi de synes, at det er kedeligt og langsomt. De fleste er enige i, at det gør ondt i hænderne, hvilket kan skyldes manglende træning. Eleverne mangler perspektiver på grafologien og den dertilhørende selverkendelse i forbindelse med det personlige udtryk. De har svært ved at genkende andres håndskrift og nogle endda deres egen. Dette forklares ved, at pågældende ikke er vant til at skrive i hånden og er utilfreds med det personlige udtryk.

Helt overordnet er det tydeligt, at eleverne fravælger håndskrivningen, fordi computeren er hurtigere og nemmere. I forbindelse med skriveredskabet er det blyanten, der bruges mest og præfereres. Skriveredskabet kan dog være en afgørende faktor i forbindelse med motivationen og glæden ved skrivearbejdet, da der nærmest ikke var nogle elever der fx kendte til en fyldepen og de var meget optaget og engageret, da de måtte afprøve den.

På baggrund af undersøgelserne fremgår, at eleverne mangler forståelsen og bevidsthed for, hvad håndskrivning kan og hvad fordelene er ved at skrive i hånden. I denne henseende er det både vigtigt med tastaturskrivningen, men med det særlige fokus, at: "Håndskrift er fremdeles et grunnleggende kommunikasjonsmiddel i vårt samfunn, og det er fortsatt behov for at elevene lærer å utvikle en funksjonell håndskrift i tillegg til at de tar i bruk andre verktøy for kommunikasjon." (Myran I. H., 2016, s. 24).

Derfor kan den præsenterede model for funktionel håndskrivning danne et afsæt for didaktikken i undervisningen, hvor der netop er fokus på de tre aspekter; den tekniske, praktiske og personlige side. I denne henseende er det forskellige elementer, der kan tages højde for i selve planlægningen, udførelsen og evalueringen af skriveundervisningen med eksplicit fokus på håndskrivning. Både teorien, forskningen og elevperspektiverne blev brugt for at kunne udlede didaktiske principper og opmærksomhedsområder, hvilke er sammenfattet i de forskellige modeller.

8. Referencer

- Bidsted, O. (1996). *Kend din håndskrift - kend dig selv. Introduktion til grafologi*. Aschehoug.
- Birkler, J. (2021). *Videnskabsteori - en grundbog*. Munksgaard.
- Brinkmann, S., & Tanggaard, L. (2020). *Kvalitative metoder - en grundbog*. Hans Reitzels Forlag.
- Brok, L. S., Bjerregaard, M. B., & Korsgaard, K. (2015). *Skrivedidaktik - en vej til læring*. Klim.
- Hansen, J. J. (2018). Skrivedidaktik - den multimodale, kognitive og sociokulturelle position. I J. J. Hansen, *Digital skrivedidaktik* (s. 39-68). Akademisk Forlag.
- Hansen, J. J. (9. januar 2019). *Didaktiske principper for skriveundervisning - hvad er det?* Hentet fra Nationalt videncenter for læsning: <https://videnomlaesning.dk/viden-og-vaerktoejer/forskerklummen/2019/didaktiske-principper-for-skriveundervisning-hvad-er-det/>
- Hansen, J. J. (2021). *Didaktiske principper for skrivning i danskfaget*. University of Southern Denmark.
- Hansen, T. I., Elf, N., & Gissel, S. T. (2017). *Forskningsbaseret viden om undersøgende litteraturundervisning*. Læremiddel.dk.
- Håland, A., Hoem, T. F., & McTigue, E. (u.d.). *FUS-projektet*. Hentet fra NTNU - Skrivesenteret: <https://skrivesenteret.no/prosjekt/fus-projektet/>
- Klausen, S. H. (2016). *Hvad er videnskabsteori?* Akademisk Forlag.
- Knudsen, J. (23. maj 2023). *Ekspertter bakker op: Elever, der skriver meget, bliver bedre læsere*. Hentet fra folkeskolen.dk: <https://www.folkeskolen.dk/dansk-dansk-mellemtrin-danskundervisning/ekspertter-bakker-op-elever-der-skriver-meget-bliver-bedre-laesere/4716723>
- Krogh, E., Elf, N., & Høegh, T. (2017). Skriftlighed og skrivedidaktik i dansk. I E. Krogh, *Fagdidaktik i dansk* (s. 62-91). Frydenlund.
- Larsen, K. K. (2. marts 2020). *»Man bliver simpelthen en bedre skribent ved at kunne formulere sig med blyant og papir«*. Hentet fra Jyllands-Posten : <https://jyllands-posten.dk/indland/ECE11969518/man-bliver-simpelthen-en-bedre-skribent-ved-at-kunne-formulere-sig-med-blyant-og-papir/>
- Lindsø, J. F. (24. september 2020). *Blir barn smartere av å skrive for hånd?* Hentet fra forskersonen.no: <https://forskersonen.no/debattinnlegg-meninger/blir-barn-smartere-av-a-skrive-for-hand/1746499>
- Lundgren, G. (1991). *Grafologi - Hvad håndskriften kan fortælle*. Lademann.
- Midling, A. S. (15. september 2020). *Derfor bliver barn smartere av å skrive for hånd*. Hentet fra forskning.no: <https://forskning.no/barn-og-ungdom-hjernen-ntnu/derfor-blir-barn-smartere-av-a-skrive-for-hand/1742792>
- Molbæk, L. (2018). Når elever i 5. klasse skriver autentiske tekster. I L. Molbæk, *Literacydidaktik i fagene på mellemtrinnet*. Dafolo.
- Myran, I. (17. december 2015). *Skal elevene skrive digitalt eller for hånd?* Hentet fra blogg.forskning.no: <https://blogg.forskning.no/lesesenteret/skal-elevene-skrive-digitalt-eller-for-hand/1103196>

- Myran, I. H. (2013). «*skrivning tar tid og humør*». NTNU.
- Myran, I. H. (2016). Håndskrift i en digital verden. *Bedre skole*, s. 24-27.
- Møller, H., Jensen, M. E., Schrøder, V., & Gregersen, A. S. (2021). *Kvalitative undersøgelser i læreruddannelsens BA-projekt*. Samfundslitteratur.
- Pedersen, R. H. (1943). *Undersøgelser over haandskrivning*. Munksgaard.
- Rask, T. (10. januar 2013). *Håndskrivning skal trænes som enhver anden fysisk aktivitet*. Hentet fra folkeskolen.dk: <https://www.folkeskolen.dk/dansk-danskundervisning/handskrivning-skal-traenes-som-enhver-anden-fysisk-aktivitet/2870276>
- Rask, T. (25. september 2017). *Hjælp elever til succes med deres håndskrivning - 10 gode råd*. Hentet fra Alinea: <https://www.alinea.dk/tvaerfagligt/artikel/hjaelp-elever-til-succes-med-deres-haandskrivning-10-gode-raad>
- Rønberg, L. (april 2016). Hvad skal vi med håndskrivning i det 21. århundrede? *Viden om literacy*, s. 4-12.
- Smidt, J., Solheim, R., & Aasen, A. J. (2013). *På sporet af god skriveundervisning - en bog for lærere i alle fag*. Klim.
- Tanggaard, L. (15. marts 2021). *Der er flere grunde til, at det er vigtigt at lære børn at skrive i hånden*. Hentet fra Kristeligt dagblad: <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kommentar/der-er-flere-grunde-til-det-er-vigtigt-laere-boern-skrive-i-haanden>
- Thisted, J. (2018). *Forskningsmetode i praksis*. Munksgaard.
- Trageton, A. (2004). *At skrive sig til læsning*. Gyldendal.
- Undervisningsministeriet. (2019). *Dansk - Faghæfte 2019*. Børne- og Undervisningsministeriet.
- Universitet, A. (18. maj 2023). *Reliabilitet*. Hentet fra Metodeguiden: <https://metodeguiden.au.dk/reliabilitet>
- Universitet, A. (18. maj 2023). *Validitet*. Hentet fra Metodeguiden: <https://metodeguiden.au.dk/validitet>
- van der Meer, A. L., & van der Weel, F. R. (2017). *Only Three Fingers Write, but the Whole Brain Works*. *Frontiers in Psychology*.

9. Bilag

9.1 Interviewundersøgelse

Interview 1

Første interview med Elev S (dreng) → 08:03 min.

Rikke: Okay. Og hvis du så skulle vælge imellem at skrive noget i hånden og skrive på computer, hvad ville du så vælge?

S: Computer.

Rikke: Hvorfor det ene og ikke det andet?

S: Fordi computer er bedre. Håndskrift... det kan jeg ikke finde ud af.

Rikke: Er det fordi din hånd måske også gør ondt når du skriver?

S: Mhm. Jeg ryster.

Rikke: Du ryster?

S: Ja, det bliver sådan helt (*ryster med hånden*)

Rikke: Og når du så er derhjemme eller i skolen, kan du så kende andres håndskrift?

S: Næ.

Rikke: Hvis der nu ligger et stykke papir i klasseværelset, vil du så kunne se, hvem der har skrevet det?

S ryster på hovedet

Rikke: Hvorfor tror du ikke det?

S: Det ved jeg ikke. Jeg kigger ikke så meget på andres skrift.

Rikke: Og hvordan vil du beskrive, hvad man kan bruge håndskrivning til?

S: Det ved jeg ikke. Skrive breve?

Rikke: Ja, hvad mere?

S: Ved jeg ikke.

Rikke: Kan man kun skrive breve?

S: Nej man kan skrive meget.

Rikke: Og synes du, at det er vigtigt at skrive i hånden?

S: Det ved jeg ikke. Jeg vil bare meget hellere skrive på computer.

Rikke: Så du vil ALTID foretrække computeren frem for håndskrivning? Fordi din hånd gør ondt, fordi det er kedeligt...

S: Og fordi jeg ryster.

Rikke: Og fordi du ryster. Okay.

Interview 2

Interview med elev BJ (dreng) → 09:42 min.

Rikke: Ved du hvad man kalder den?

BJ: Nej, men jeg ved godt hvad den er til.

Rikke: Det er en fyldepen.

BJ: Må jeg prøve?

Rikke: Ja! Det må du gerne.

BJ får lidt hjælp fra Rikke til at holde den

BJ: Kan man ikke også presse den ned, så den bliver lidt stor?

Rikke: Og hvis du nu skulle vælge, hvilken du helst vil skrive med.

BJ er meget hurtig til at tage fyldepenen op i luften

Rikke: Fyldepenen? Og hvorfor den?

BJ: Fordi det er en fyldepen.

Rikke: Er det fordi det er noget specielt?

BJ: Ja.

Rikke: Og hvis jeg nu spørger dig, hvad man kan bruge håndskrivning til, hvad vil du så sige?

BJ: Det ved jeg ikke.

Rikke: Hmm. Hvad nu hvis jeg siger, at man fx kan skrive breve og lignende?

BJ: Det kan man også gøre på computeren.

Rikke: Okay. Så du siger, at man bare kan lave alt på computeren i stedet for at skrive i hånden?

BJ: Det ved jeg ikke.

Rikke: Synes du, at det er vigtigt at skrive i hånden?

BJ: Nej.

Rikke: Hvorfor ikke?

BJ: Fordi man lige så godt kan skrive på computeren.

Interview 3

Interview med elev P (dreng) → 07:38 min.

Rikke: Og synes du, at det er vigtigt at skrive i hånden?

P: Ja.

Rikke: Og hvorfor?

P: Fordi hvis ikke man kan skrive i hånden, så kan man ikke skrive noget på et papir, hvis man nu får arbejde på et tidspunkt.

Rikke: Ja. Er der flere ting?

P: Nej.

Rikke: Kan du kende din egen håndskrift?

P: Nej.

Rikke: Nej? Kan du ikke?

P: Jeg er ikke så god til det i hvert fald.

Rikke: Til at skrive i hånden? Eller hvad mener du?

P: Det er bare, når jeg skriver, så mere det helt krusedulleagtig.

Rikke: Kan du lide at skrive i hånden?

P: Ikke så meget, fordi det begynder at gøre ondt, når man har skrevet længe.

Rikke: Hmm. Ja, så det er ikke så sjovt, når det gør ondt?

P nikker

Rikke: Kan du så godt lide det, hvis ikke det gør ondt?

P: Øhh ja.

Rikke: Og hvorfor kan du så godt lide det?

P: Ja for det første, fordi det så ikke gør ondt. Og for det andet, fordi det er meget nemmere, hvis ikke det gør ondt.

Interview 4

Interview med elev M (pige) → 07:57 min.

Rikke: Okay. Skriver du så mest i skolen eller derhjemme?

M: Mest i skolen.

Rikke: Og hvorfor?

M: Fordi det skal vi jo.

Rikke: Og kan du lide at skrive i hånden?

M: Ja.

Rikke: Og hvorfor kan du godt lide det?

M: Det ved jeg ikke.

Rikke: Er det fordi det er sjovt? Eller kan du godt lide at lege lidt med bogstaverne?

M: Jamen jeg kan gode lide at lære at skrive forskellige typer.

Interview 5

Interview med elev S (pige) → 08:09 min.

Rikke: Og sådan noget som sammenbundet eller skriveskrift, har du prøvet det før?

S: Jeg har prøvet det to gange derhjemme.

Rikke: Og kan du lide det?

S: Nej for det bliver altid så sjusket.

Rikke: Så du kan bedst lide at skrive med helt almindelige bogstaver?

S nikker

Rikke: Hvordan ville du beskrive, hvad man kan bruge håndskrivning til?

S: Det ved jeg ikke... Til at skrive breve, til at skrive opgaver.

Rikke: Ja okay. Og synes du, at det er vigtigt at skrive i hånden?

S: Ja, for det skal man jo også bruge når man bliver større.

Rikke: Ja, man skal bruge det når man bliver ældre også. Er der flere ting?

S: Ja når man er i skolen og når man skal på arbejde.

Interview 6

Interview med elev MY (pige) → 09:37 min.

Rikke: Kan du godt lide at skrive i hånden og hvorfor/hvorfor ikke?

MY: Ja jeg kan godt lide det, fordi det er bare nemmere.

Rikke: Det er bare nemmere end hvad?

MY: Nemmere end på computer.

Rikke: Hvorfor tænker du det?

MY: Fordi på computer er det lidt bøvlet, for så går det væk og sådan.

Rikke: Er det også den, du foretrækker at bruge?

MY: Ja. Og en kuglepen.

Rikke: Og hvorfor en blyant?

MY: Fordi den plejer jeg at skrive med til dagligt og den er bare nemmere. Og den kan viskes ud.

Interview 7

Interview med elev B (pige) → 09:26 min.

Rikke: Okay. Hvis du nu skulle skrive en historie og du selv må vælge, om det skal være computer eller i hånden, hvad ville du så vælge?

B: Computer. Fordi jeg kan godt lide lyden af at skrive på computeren.

Rikke: Okay sjovt. Er der ellers noget du godt kan lide?

B: Ja. Hvis man har skrevet noget forkert, så kan man bare hurtigt slette det igen i stedet for at viske ud.

Rikke: Så det er hurtigere også?

B: Ja.

Rikke: Ja okay. Når vi nu siger, at du går ind i klassen og der ligger et brev eller noget. Vil du så kunne kende, hvem der har skrevet det fra din klasse?

B: Hm. Alle drenge har den samme håndskrift.

Rikke: Så du vil ikke kunne kende, hvem der har skrevet det?

B: Af pigerne jo, men ikke af drengene.

Rikke: Kan du kende din egen håndskrift?

B: Ja.

Rikke: Hvordan ville du så beskrive, hvad man kan bruge håndskrivning til?

B: Det er noget man skal... Nyt pas, så skal man skrive ting. Og arbejde skal man også bruge det meget.

Rikke: Okay, så det er derfor du mener, at vi skal lære at skrive i hånden?

B nikker

Rikke: Synes du, at det er vigtigt at skrive i hånden?

B: Ja, så kan man lære at skrive ting. For eksempel et brev til et andet land, hvor man ikke har nummer.

Rikke: Ja. Er der andre ting?

B: Ja, lektier.

9.2 Håndskriftsdagbog

Nr. 1

Håndskrifts-dagbog

Navn: _____

Dato: 23 02 23

Jeg vil gerne bede dig om at notere, hvornår du skriver i hånden og hvad fx Jeg skriver dagbog, jeg skriver noter. Hvis du gør det samme flere gange om ugen, kan du sætte streger til højre for og på den måde tælle (den røde streg).

Hjemme		I skolen	
mit Navn		mit navn	
Pakkeliste		læsedagbog	
hånd skrift- dag bog		Come on	

Nr. 2

Håndskrifts-dagbog

Navn: _____

Dato: 21.2.2023

Jeg vil gerne bede dig om at notere, hvornår du skriver i hånden og hvad fx Jeg skriver dagbog, Jeg skriver noter. Hvis du gør det samme flere gange om ugen, kan du sætte streger til højre for og på den måde tælle (den røde streg).

Hjemme		I skolen	
Jeg skriver dagbog.		Jeg skriver i Fingerne mt.	

Nr. 3

Håndskrifts-dagbog

Navn: _____

Dato: _____

Jeg vil gerne bede dig om at notere, hvornår du skriver i hånden og hvad fx Jeg skriver dagbog, Jeg skriver noter. Hvis du gør det samme flere gange om ugen, kan du sætte streger til højre for og på den måde tælle (den røde streg).

Hjemme		I skolen	
IN d t o s sedler et Roblox n ~ n		SKRIVER ENGELSK	

Nr. 4

Håndskrifts-dagbog

Navn: _____

Dato: _____

Jeg vil gerne bede dig om at notere, hvornår du skriver i hånden og hvad fx Jeg skriver dagbog, jeg skriver noter. Hvis du gør det samme flere gange om ugen, kan du sætte streger til højre for og på den måde tælle (den røde streg).

Hjemme		I skolen	
OPSKRIFT		Mat	
LEKJER		DANSK	
INDKØB		MUSIK	
tegne		Tysk	
gps		ENGELSK	
		BØG BØG	
		Mat	
		en'	

Nr. 5

Håndskrifts-dagbog

Navn: _____

Dato: 22/2/23

Jeg vil gerne bede dig om at notere, hvornår du skriver i hånden og hvad fx Jeg skriver dagbog, jeg skriver noter. Hvis du gør det samme flere gange om ugen, kan du sætte streger til højre for og på den måde tælle (den røde streg).

Hjemme		I skolen	
Skriver til Lena		English	
Skriver til Lena		Tysk	

Nr. 6

Håndskrifts-dagbog

Navn: _____

Dato: _____

Jeg vil gerne bede dig om at notere, hvornår du skriver i hånden og hvad fx Jeg skriver dagbog, jeg skriver noter. Hvis du gør det samme flere gange om ugen, kan du sætte streger til højre for og på den måde tælle (den røde streg).

Hjemme		I skolen	
S		Skrevet i frostø	

Nr. 7

Håndskrifts-dagbog

Navn: _____

Dato: _____

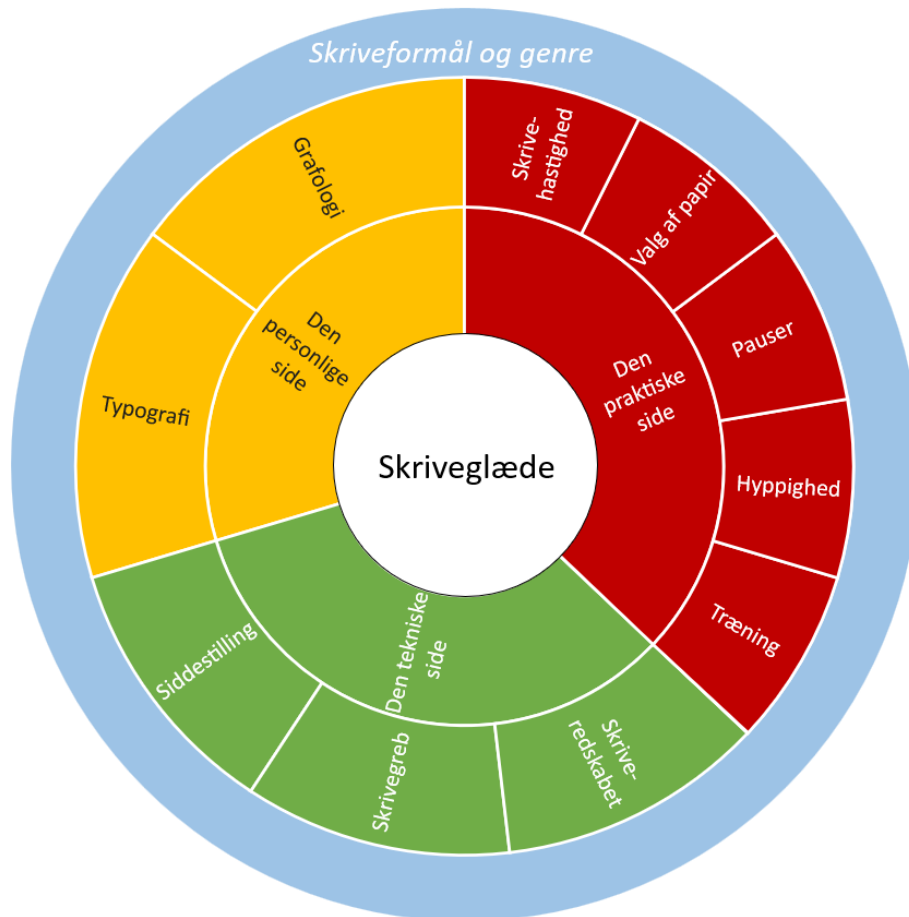

Jeg vil gerne bede dig om at notere, hvornår du skriver i hånden og hvad fx Jeg skriver dagbog, jeg skriver noter. Hvis du gør det samme flere gange om ugen, kan du sætte streger til højre for og på den måde tælle (den røde streg).

Hjemme		I skolen	
		Comeon samu rean frostø papir	

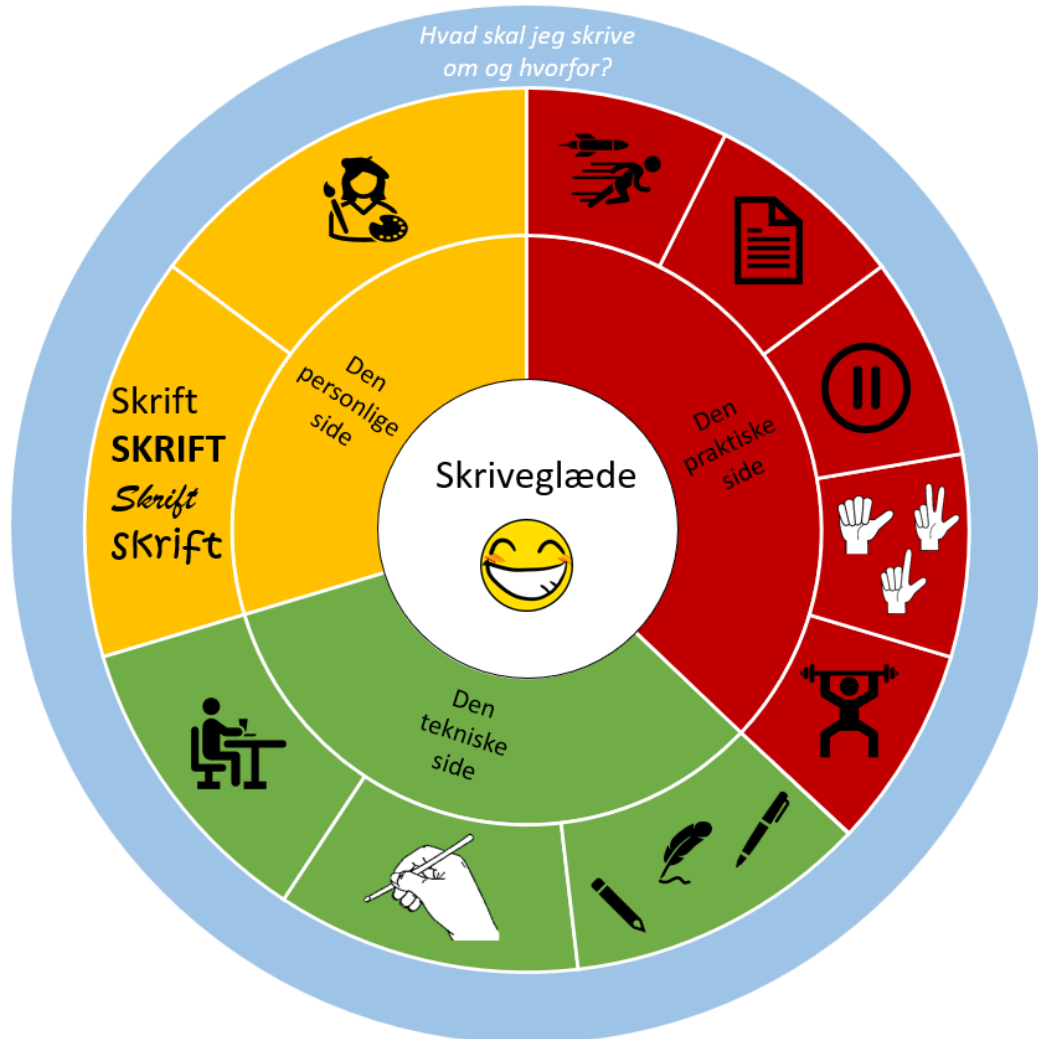
9.3 Funktionel håndskrivning – model

Funktionel håndskrivning

9.3.1 Funktionel håndskrivning – elevmodel

Håndskrivning

9.3.2 Funktionel håndskrivning – model med konkrete overvejelser

Den personlige side
Grafologi

- Bevidsthed og selverkendelse
- Højt/lavt formniveau
- Indefra-perspektiv

Typografi

- Udefra-perspektiv
- Sammenbundet skrift mm.

Den tekniske side
Siddestilling

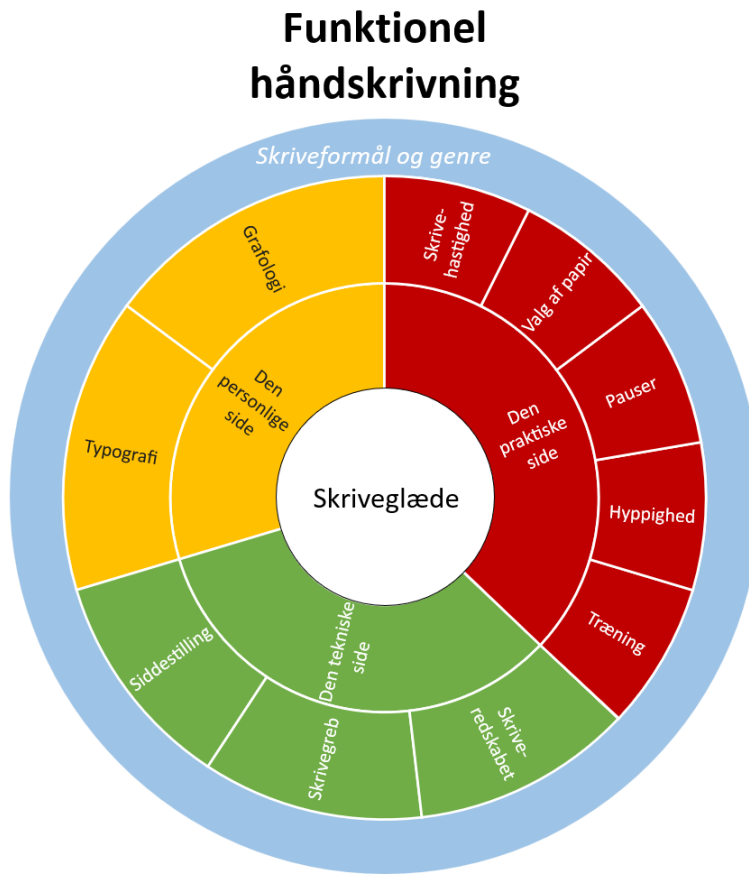
- Ved bordet, på gulvet, udenfor, stående, siddende mm.

Skrivegreb

- Højre/venstre hånd, hvilke fingre etc.

Skriveredskabet

- Blyant, kuglepen, fyldepen, tusch, fjer etc.

Den praktiske side
Skrivehastighed

- Skriveøvelser med fokus på hastighed

Valg af papir

- Glat, ru, pap, tyndt, linjeret, ulinjeret etc.

Pauser

- Håndgymnastik

Hyppighed

- Hver time? Én gang om ugen?

Træning

- I skolen, derhjemme etc.
- Varighed